

Istorie

Caietul elevului

Clasa a V-a

1. Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului	4
1.1. Izvoarele istorice	4
2. Preistoria	8
2.1. Primii oameni	8
2.2. Revoluția neolitică. Inventarea metalurgiei	12
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	16
3. Orientul Antic	18
3.1. Mediul natural și viața cotidiană	18
3.2. Orașul-stat Babilon. Temple și piramide	22
3.3. Popoare și civilizații pe harta Orientului Antic	26
3.4. Chinezii și evreii.....	30
3.5. Inventarea scrierii – de la pictograme la alfabet	34
3.6. Epopeea lui Ghilgameș. Codul lui Hammurabi.....	38
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	42
4. Civilizația greacă	44
4.1. Mediul natural și ocupațiile grecilor antici	44
4.2. Ceramica – între utilitate și artă	48
4.3. Adevăr și legendă: Legendele Olimpului. Războiul troian	52
4.4. Polisul grec – organizare și colonizare. Atena și Sparta.....	56
4.5. Histria, Tomis și Callatis.....	60
4.6. Războaiele grecilor: războaiele medice, războiul pelopenesiac.....	64
4.7. Bătălia de la Maraton	68
4.8. Alexandru Macedon și sinteza elenistică.....	72
4.9. Frumos și cunoaștere în lumea greacă.....	76
4.10. Moștenirea lumii grecești. Acropola ateniană	80
4.11. Jocurile Olimpice în Antichitate	84
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	88
5. Lumea romană	90
5.1. Fondarea Romei: istorie și legendă	90
5.2. Statul roman: războaie și expansiune teritorială. Decăderea	94
5.3. Viața cotidiană în lumea romană	100
5.4. Orașul și monumentele publice. Pompei	104
5.5. Colosseumul și gladiatorii. Armata romană.....	108
5.6. Credința: zeii romanilor – templele. Creștinismul.....	112
5.7. Romanizarea	116
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	120
6. Lumea geto-dacilor	122
6.1. Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe	122
6.2. Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane	126
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	130
7. Lumea islamică.....	132
7.1. Apariția Islamului; credința musulmană; expansiunea militară și culturală... ..	132
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	136
8. Europa medievală.....	138
8.1. Formarea popoarelor europene	138
8.2. Europa creștină în mileniul I.....	142
8.3. Creștinarea francilor; Carol cel Mare.....	146
8.4. Românii	150
8.5. Imperiul Bizantin	154
8.6. Viața cotidiană în Evul Mediu.....	158
8.7. Domeniul feudal. Orașul medieval – spațiu al libertății. Orașele italiene și orașele germane	162
8.8. Cavalerism și onoare. Cruciadele.....	166
8.9. Catedrale și universități.....	170
8.10. Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German	174
8.11. Lumea românească și statele medievale în secolele XIV – XV.....	178
8.12. Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj.....	182
<i>Sinteză recapitulativă. Autoevaluare</i>	186
<i>Răspunsuri autoevaluări</i>	188

Alfabetul istoriei – reconstituirea trecutului

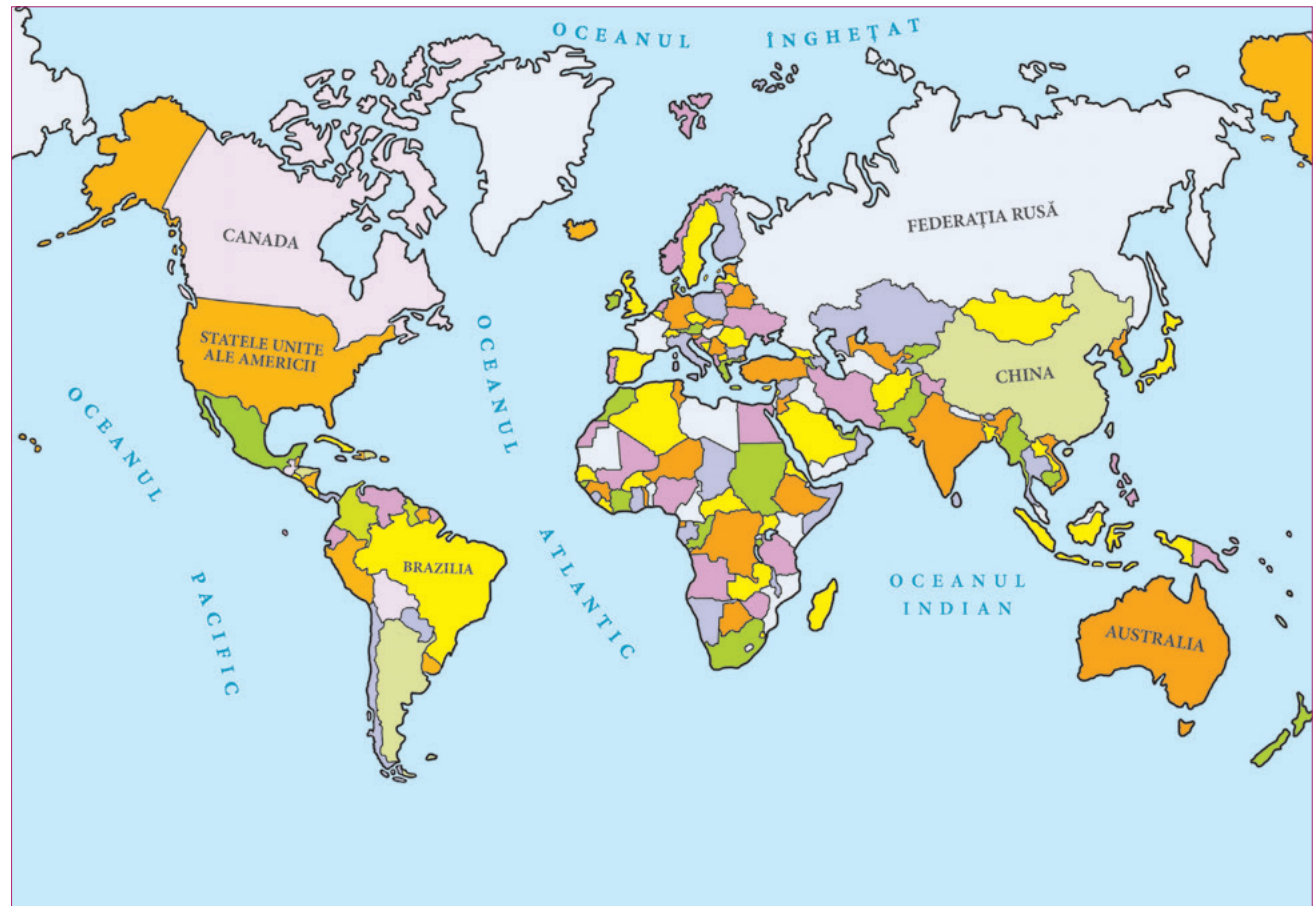
1.1. Izvoarele istorice

Cuvinte-cheie

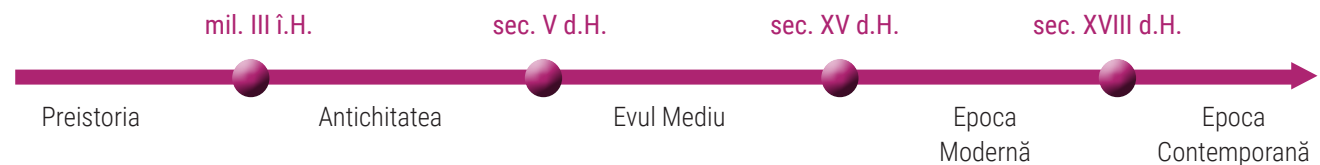
- **istorie** = știința care se ocupă cu reconstituirea trecutului omenirii pe baza izvoarelor istorice.
- **cronologie** = știința ajutătoare a istoriei, care se ocupă cu încadrarea în timp a evenimentelor, faptelor și proceselor istorice.

Conținuturi-cheie

- Istoria studiază aspecte ale vieții economice, sociale, politice și culturale a oamenilor, din cele mai vechi timpuri până astăzi.
- Omul se adaptează la mediul înconjurător și îl transformă potrivit nevoilor sale.
- Izvoarele istorice se împart în două mari categorii: izvoare scrise și izvoare nescrise.
- Cronologia folosește ca unități de măsurare a timpului istoric: deceniul, secolul, mileniul, epoca, era.
- Principalele epoci din istoria omenirii au fost: Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca Modernă și Epoca Contemporană.

Harta lumii la începutul mileniului al III-lea

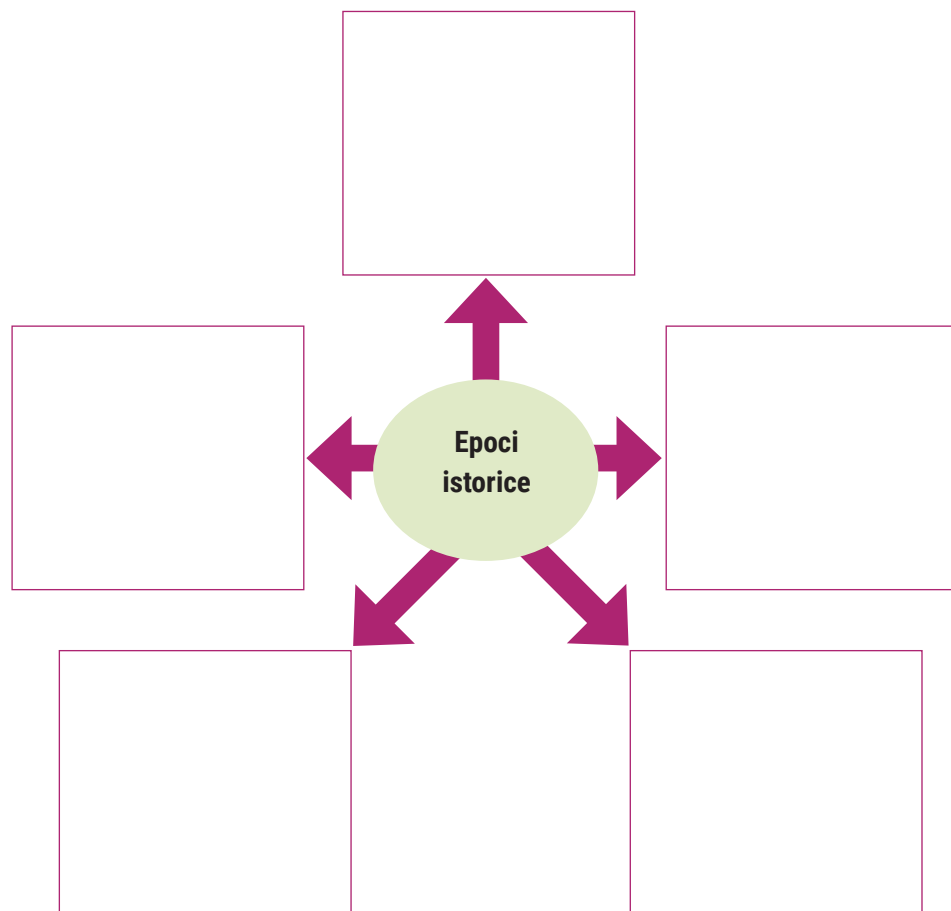

I. Completați spațiile libere din textul de mai jos cu informațiile corespunzătoare.

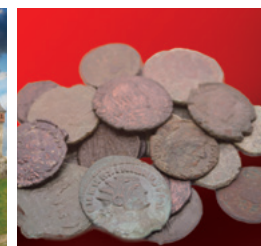
Istoria ca se ocupă de reconstituirea trecutului omenirii pe baza
 Încadrarea în timpul istoric a evenimentelor, faptelor și proceselor istorice este obiectul

Timpul istoric a fost împărțit în, după cum urmează: Preistoria,, Evul, Epoca și Epoca

II. Studiați cu atenție axa cronologică de la pagina 4 și completați casețele din schema de mai jos cu denumirile epocilor și duratele de timp corespunzătoare.

III. Observați imaginile! Recunoașteți izvoarele istorice ilustrate, apoi notați-le denumirile pe coloana corespunzătoare din tabel.

IZVOARE SCRISE	IZVOARE NESCRISE

Istoria altfel

CALENDARUL

Numele de *calendar* provine de la cuvântul *calende*, care desemna la romani prima zi a fiecărei luni. De-a lungul timpului, punctul de plecare pentru numărarea anilor a fost diferit de la un popor la altul. Spre exemplu, egiptenii numărau anii după domniile faraonilor, grecii începând cu data organizării primelor jocuri olimpice (anul 776 î.H.), în timp ce romanii au luat ca moment de debut al numărării anilor data întemeierii Romei, adică anul 753 î.H. Un alt moment de debut al numărării anilor a fost și momentul facerii lumii, dată care era diferită la rândul ei pentru unele popoare: la evrei era 3761, iar la occidentali 3943. Cronologia folosită astăzi a fost stabilită de călugărul Dionisie cel Mic, care a început numărarea anilor de la anul nașterii lui Iisus Hristos.

Calendarul actual, bazat pe împărțirea anului în luni, săptămâni și zile, a fost fixat în vremea împăratului roman Iulius Cezar (secolul I î.H.). Romanii au folosit ca punct de plecare calendarul creat de egipteni (foto), care împărțeau anul în trei anotimpuri, 12 luni de câte 30 de zile și 5 zile auxiliare, în total 365 de zile. Acest nou calendar – *calendarul iulian* – avea 12 luni a câte 30 sau 31 de zile, luna februarie având 28 de zile și, o dată la 4 ani (în anii bisecți), 29 de zile. Șaisprezece secole mai târziu, astronomii au observat că acest

calendar era în urmă cu zece zile față de anul astronomic. În 1582, papa Grigore al XIII-lea a decis corectarea și punerea de acord a anului calendaristic cu cel astronomic. Noul calendar, numit *calendarul gregorian* – după numele papei –, a întâmpinat rezistență în diferite țări. Dacă în Franța ziua de 9 decembrie 1582 a devenit 20 decembrie 1582, semn că acest nou calendar a fost acceptat, Anglia a adoptat acest nou sistem abia în anul 1752, Rusia în anul 1918, Grecia în anul 1923, iar România în anul 1924. Biserica Ortodoxă din unele țări folosește calendarul iulian și în prezent, acesta fiind motivul pentru care unii ortodocși sărbătoresc Crăciunul la o dată diferită.

Moștenire culturală

Venus din Willendorf (Austria)

Ceramică de Cucuteni (România)

Monumentul megalitic de la Stonehenge (Anglia)

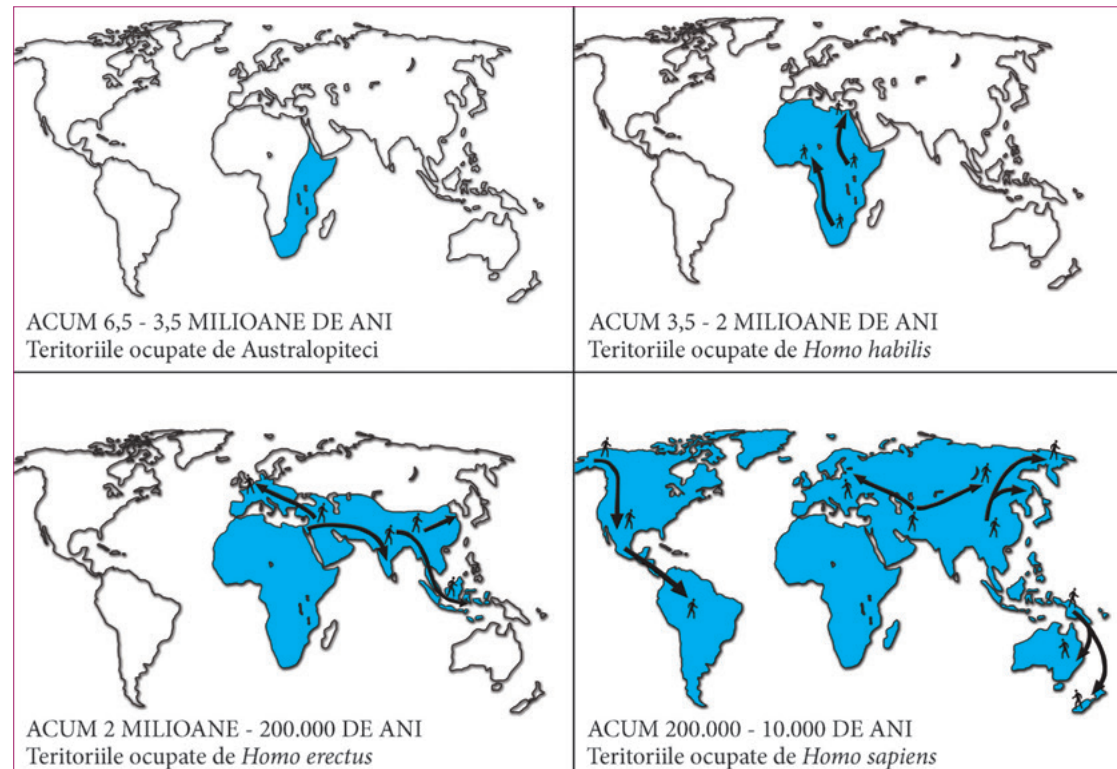
2.1. Primii oameni

Cuvinte-cheie

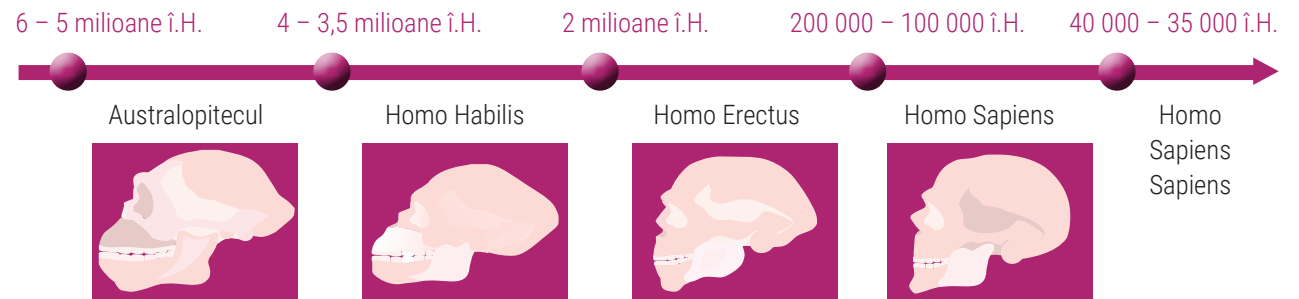
- **primate** = mici mamifere, vechi de 65 – 70 de milioane de ani, considerate strămoși comuni ai maimuțelor actuale și ai omului.

Conținuturi-cheie

- Apariția omului a fost rezultatul unei lungi evoluții, începute cu milioane de ani în urmă în Africa de Est.
- Omul s-a desprins din ordinul primatelor. Aventura umană a cuprins treptat toate continentele, apariția lui *homo sapiens sapiens* marcând desprinderea definitivă a omului din rândul animalelor.
- Enunțată de englezul Charles Darwin, în anul 1859, această teorie, cunoscută sub numele de *teoria evoluționistă*, s-a opus concepției Bisericii, conform căreia omul a fost creat de Dumnezeu.

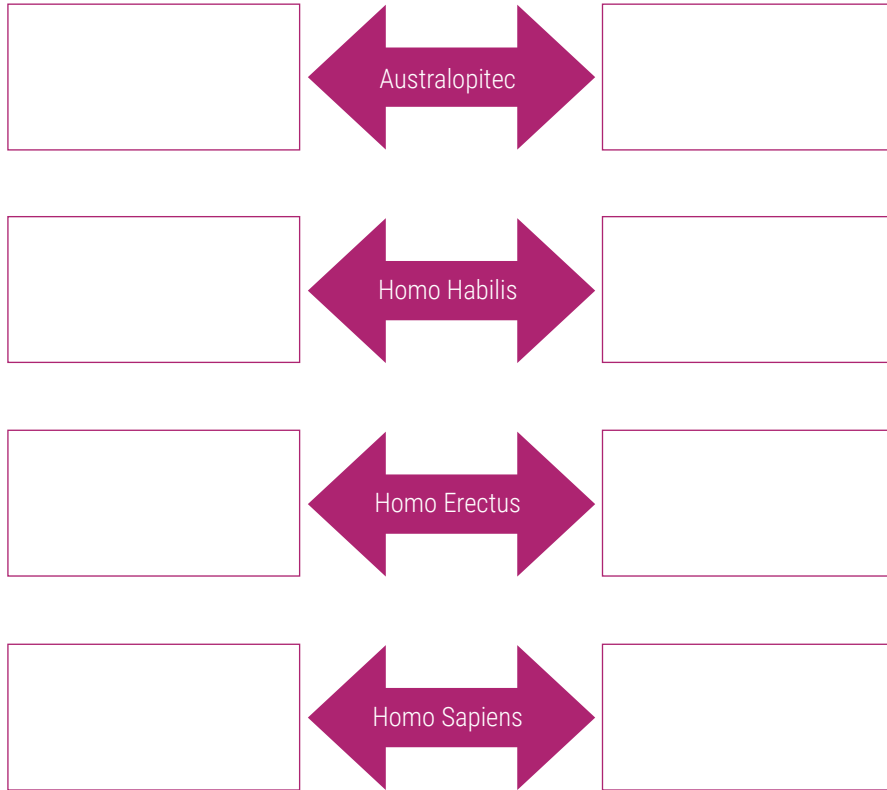
Omul cucerește lumea

I. Studiați cu atenție harta *Omul cucerește lumea* și axa cronologică de la pagina 8, apoi completați schema de mai jos cu intervalele de timp și teritoriile ocupate de specia umană de-a lungul evoluției sale.

CRONOLOGIE

RĂSPÂNDIRE

II. Alcătuiți o listă de caracteristici ale omului pentru fiecare treaptă a evoluției sale.

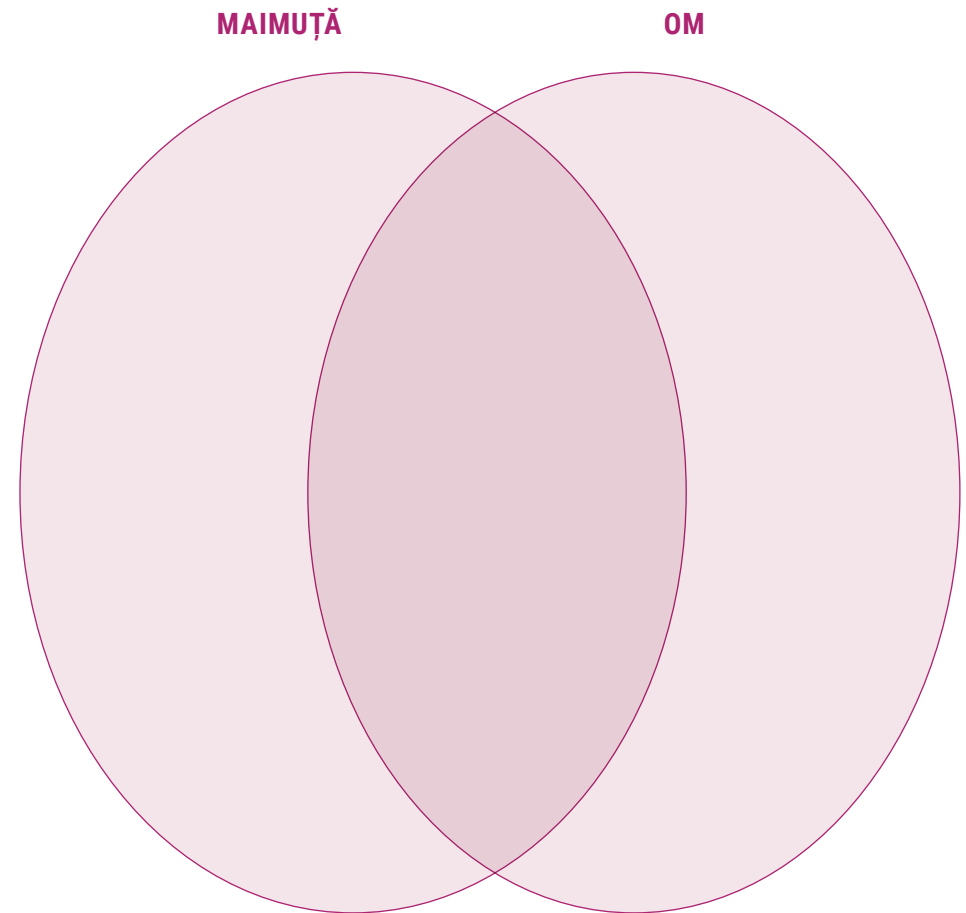
Australopithecul.....

Homo Habilis.....

Homo Erectus

Homo Sapiens

III. Realizați o analiză comparativă între om și maimuță, stabilind asemănări și deosebiri. Pe baza lor, completați diagrama de mai jos cu informațiile potrivite, notând asemănările în zona comună, iar deosebirile în spațiile separate.

IV. Realizați un text din aproximativ 10 rânduri, în care să descrieți o zi din viața omului primitiv. Folosiți informațiile din imaginea de mai jos.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

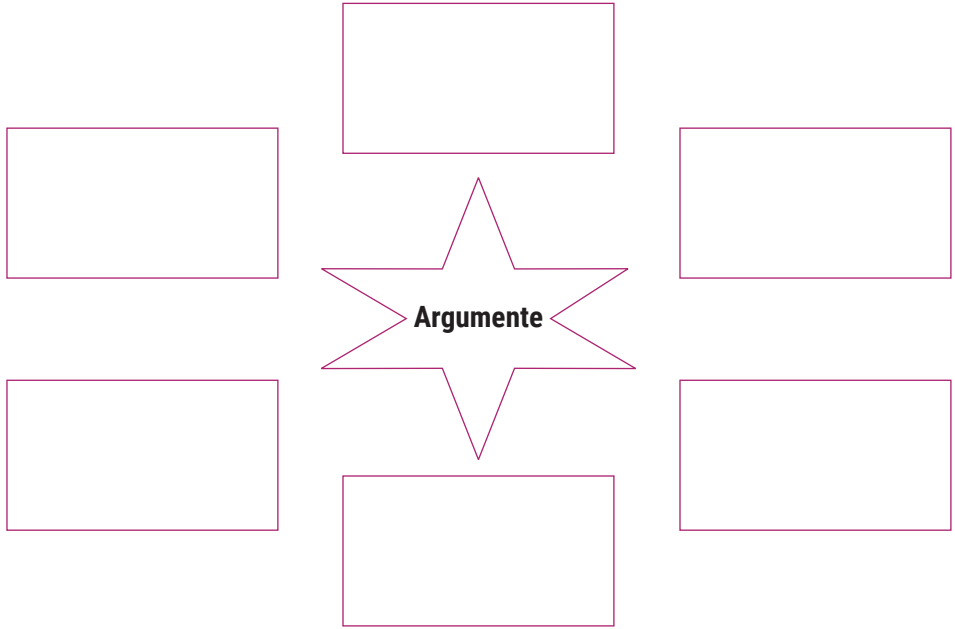
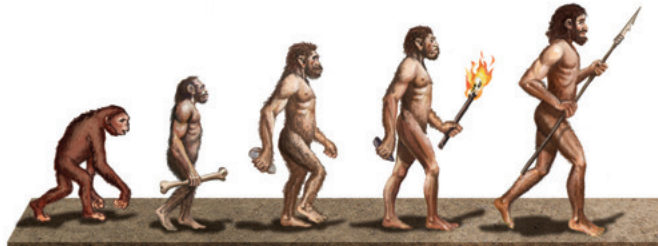
.....

.....

V. Completați enunțurile de mai jos cu informațiile corecte.

- *Australopitecul* a apărut doar în
- Urme ale lui *homo habilis* se găsesc în
- Din Africa, omul s-a răspândit în
- Pe măsură ce clima a devenit tot mai blândă, omul s-a răspândit în întreaga lume, *homo* fiind întâlnit peste tot.

VI. Priviți cu atenție imaginea de mai jos și apreciați corectitudinea afirmației **Omul se trage din maimuță**. Realizați o listă de argumente PRO sau CONTRA (după caz) și completați schema.

Istoria altfel

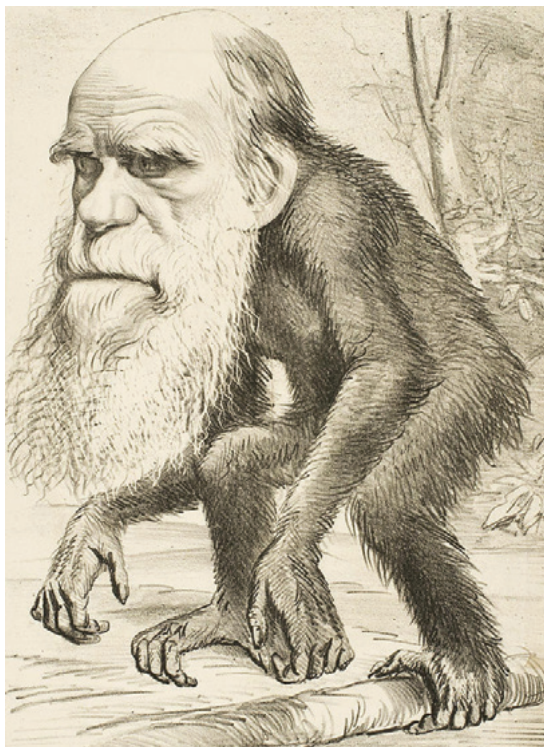
BOLILE OMULUI PRIMITIV

Studiul celor mai vechi oseminte umane a dezvăluit faptul că nici primii oameni nu erauocoliți de boli și sufereau de diverse afecțiuni: leziuni ale coloanei vertebrale, fracturi ale mâinilor și picioarelor, reumatisme. Erau preocupați totodată de alinarea durerilor și vindecarea rapidă. Spre exemplu, fracturile erau tratate prin imobilizarea membrului rupt cu un sistem de crengi legate cu ajutorul unor corzi.

O constatare spectaculoasă indică faptul că erau practicate operații pe craniu, pe viu. Cariile dentare erau foarte rare, având în vedere că alimentația era săracă în dulciuri, iar apa nu era poluată.

CHARLES DARWIN CARICATURIZAT

Teoria evoluționistă a lui Charles Darwin nu a fost primită cu entuziasm de lumea științifică. Imaginea de mai sus este una dintre caricaturile cu Charles Darwin, în care este prezentat cu corp de maimuță, ca o consecință a îndrăzneții de a contesta crearea omului de către divinitate și de a afirma că acesta a evoluat la fel ca celelalte animale.

Moștenire culturală

Unelte din piatră cioplită folosite de *Homo erectus* (Turkana, Kenya)

Locuință a omului primitiv reconstituită la situl arheologic Terra Amata (Nice, Franța)

Pictură rupestră (peștera Altamira, Spania)

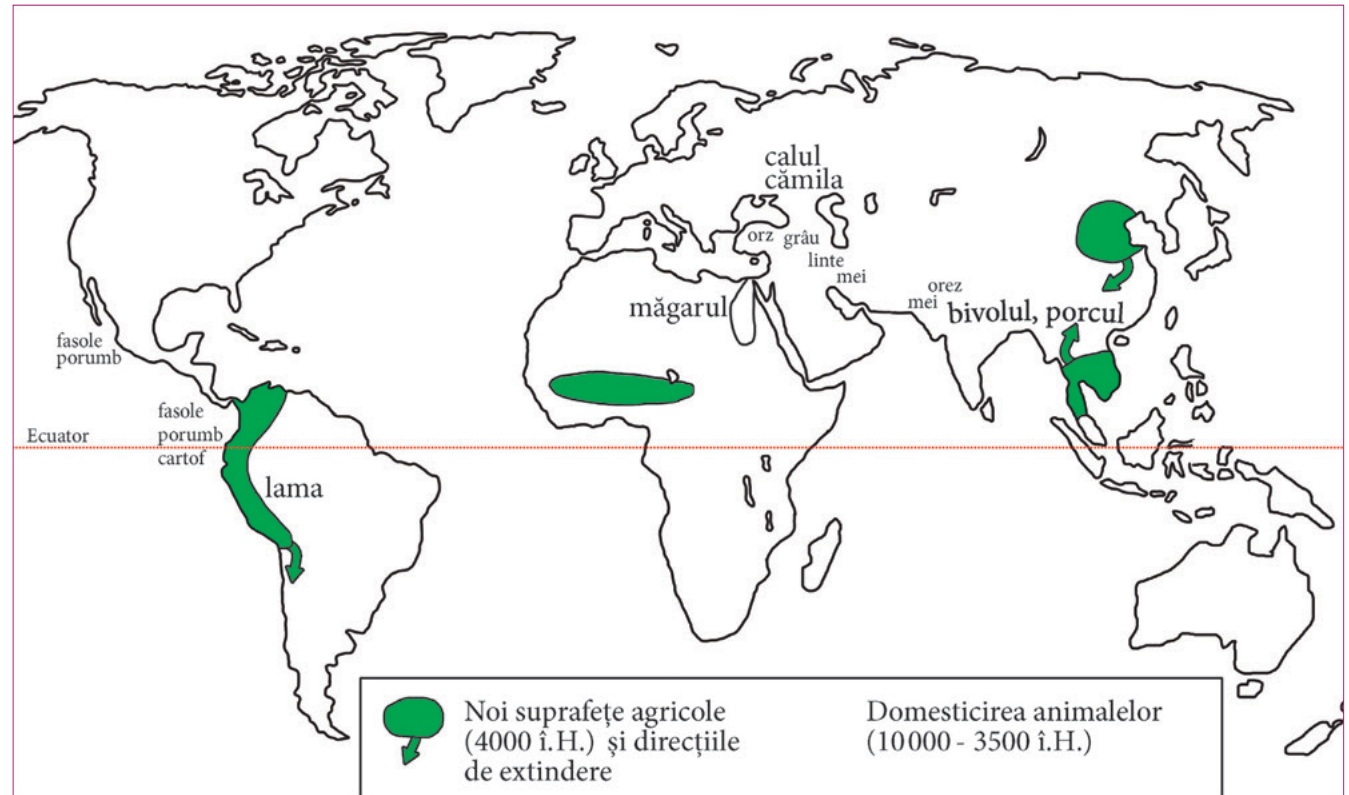
2.2. Revoluția neolitică – viața oamenilor: sedentarizare, economie Inventarea metalurgiei – tehnologie și consecințe asupra vieții oamenilor

Cuvinte-cheie

- **gintă** = grup de oameni care provin dintr-un strămoș comun.
- **familie monogamă** = familie formată dintr-un singur bărbat și o singură femeie.
- **nomadism** = mod de viață al unei colectivități umane, caracterizat prin lipsa unei așezări stabile.
- **sedentarizare** = proces de trecere de la viața nomadă la cea stabilă, într-un singur loc.

Conținuturi-cheie

- Preistoria umanității a început odată cu apariția omului și s-a sfârșit cu apariția scrierii și a organizării statale; se împarte în Epoca Pietrei (paleolitic și neolitic) și Epoca Metalelor.
- În această perioadă, omul a înregistrat o serie de progrese: diversificarea uneltelor și a armelor confecționate din piatră și metal, cultivarea plantelor și domesticirea animalelor, apariția meșteșugurilor și a schimbului de produse, sedentarizarea și apariția primelor așezări umane stabile, organizarea în ginți și triburi, diferențierea socială, apariția scrierii, a primelor credințe și a primelor forme de artă.

Zonele apariției agriculturii și ale domesticirii animalelor

I. Observați cu atenție imaginile de mai jos, apoi identificați materialul, tehnica de confecționare și utilitatea obiectelor ilustrate.

material

.....

tehnică

.....

utilitate

.....

material

.....

tehnică

.....

utilitate

.....

material

.....

tehnică

.....

utilitate

.....

II. Studiați cu atenție harta *Zonele apariției agriculturii și ale domesticirii animalelor*, de la pagina 12, și identificați principalele zone în care s-au cultivat primele plante și s-au domesticit primele animale. Realizați un text în care să folosiți informațiile descoperite și să motivați distribuția diferită a plantelor și a animalelor pe glob.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

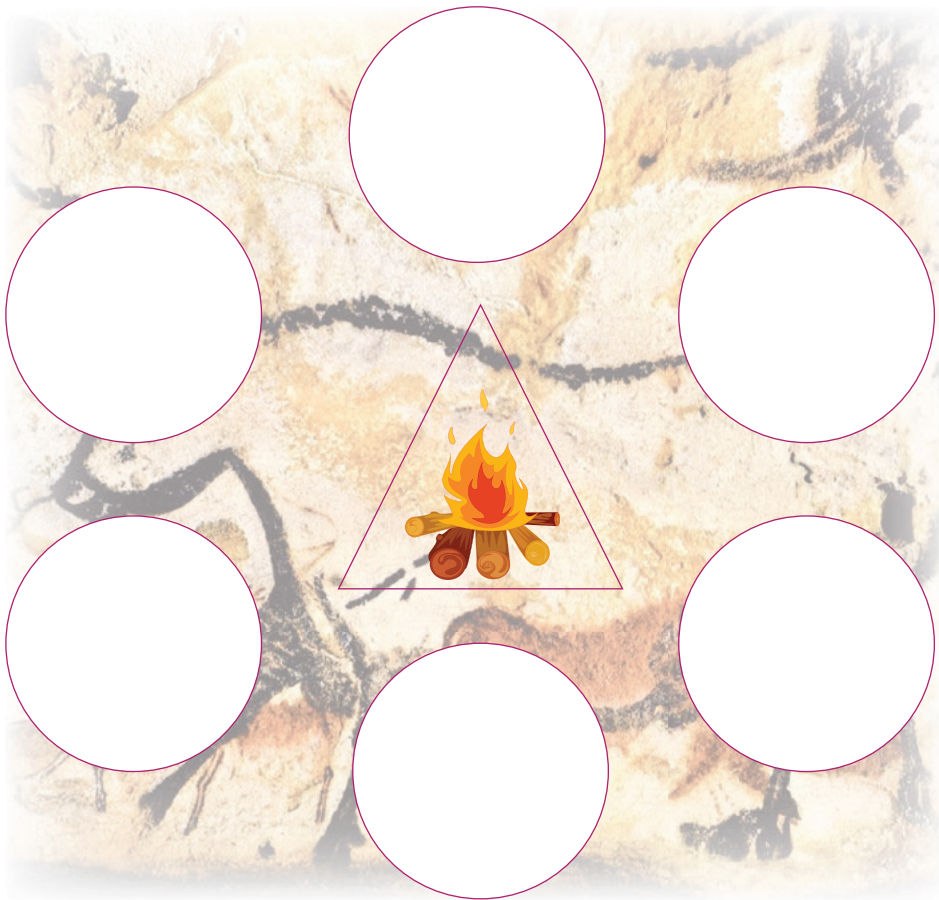
.....

.....

III. Pe baza informațiilor de la rubrica *Conținuturi-cheie* și a celor din manual, completați tabelul de mai jos cu informațiile corespunzătoare.

		Unelte	Ocupații	Viață socială	Viață politică	Viață spirituală
Epoca Pietrei	Paleolitic					
	Neolitic					
Epoca Metalelor						

IV. Completați schema următoare cu argumente pentru care descoperirea focului a reprezentat un progres important pentru omenire.

V. Completați spațiile libere din textul de mai jos cu informațiile corespunzătoare.

Primele manifestări spirituale ale omenirii au fost cele
 și De nașterea credinței în forțele supranaturale, adică
 apariția, este strâns legată și apariția primelor culte: cultul
, al, al..... și al
 Acestea se desfășurau în locuri speciale, considerate sfinte
 și numite

VI. Asociați, cu ajutorul săgeților, fiecare noțiune din coloana A cu definiția corespunzătoare din coloana B.

A

B

trib

familie formată dintr-un singur bărbat și o singură femeie

sedentarizare

grup de oameni care constituie reunirea mai multor
 ginți de pe același teritoriu

sanctuar

formă de organizare și conducere a societății

familie
 monogamă

proces de trecere de la viața nomadă la viața stabi-
 lă, într-un singur loc

stat

loc sfânt

VII. Imaginea de mai jos, cunoscută sub numele *Carul soarelui de la Trundholm* (Danemarca, mil. III î.H.), reprezintă un cal care trage un disc placat cu aur, aflat pe o roată, care simbolizează Soarele și Luna. Identificați cultul căruia îi este dedicat acest obiect și formulați o explicație pentru apariția acestui cult.

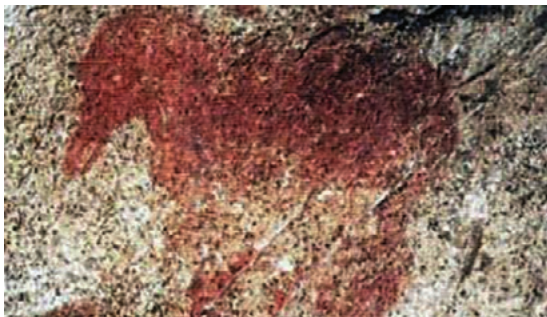
.....

Istoria altfel

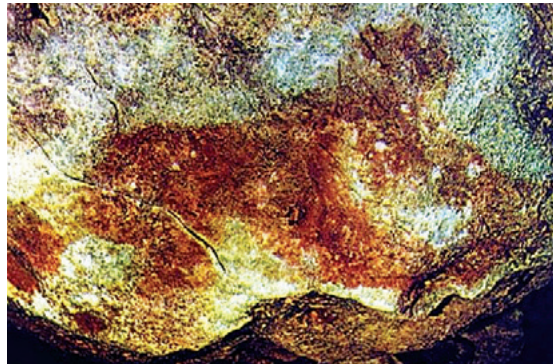
MISTERUL UNOR PICTURI

În anul 1978, o echipă de speologi a descoperit mai multe imagini pictate pe bolta peșterii *Grotă din cariera Cuciulat*, situată pe teritoriul comunei Letca, județul Sălaj, din Carpații Apuseni.

După mai multe cercetări, s-a constatat că picturile au fost create cu aproximativ 10 mii de ani î.H. Elementul pictural cel mai important este imaginea unui cal aflat în mișcare, realizat prin aplicarea pe stânca calcaroasă a unui material colorat roșu-cărămiziu. Extrem de bine păstrată, figura calului frapează prin naturalețe și realism: gâtul este puternic arcuit, iar picioarele, mai ales cele posterioare, lasă impresia că abia s-au oprit din alergare.

A doua imagine este cea a unei feline. Urechile, mult mai vizibile, sunt redade atât prin culoarea roșu-cărămiziu, cât și prin câte două incizii în calcar, cu scopul de a le da mai multă profunzime și contur. Restul picturii este puternic degradat, dar,

cu un efort de imaginație, se poate intui că este vorba de un animal surprins în atac sau în fugă.

În imediata apropiere a felinei din peștera Cuciulat se poate vedea o mare pată roșie-cărămizie, care se presupune că ar fi silueta unei ființe umane. Conturul este foarte estompat jos, în stânga, astfel că autenticitatea ei este îndoielnică. Ultima imagine este asemănătoare corpului unei păsări. Este destul de bizară această apariție, cu atât mai mult cu cât păsările sunt slab reprezentate în arta paleolitică.

Se consideră că acest spațiu a servit ca lăcaș de cult. Semnificația cultural-magică a reprezentărilor animaliere și a figurii umane este aceea că preocupările omului din societatea paleolitică erau să redea prin desen imagini ale unor viețuitoare despre care credea că dețin puteri supranaturale.

Picturile cu ocră de la Cuciulat sunt unice pe teritoriul țării noastre, dar au o importanță deosebită pentru Europa Centrală, fiind asemănătoare cu picturile rupestre paleolitice de la Altamira (Spania), Lascaux și Valea Dordogne (Franța).

Moștenire culturală

Gânditorul de la Hamangia și perechea sa
(mil. IV î.H., România)

Locuință neolitică
(reconstituire, Stonehenge, Anglia)

Sigiliu cilindric cu animale pentru lut
(4100 î.H. – 3000 î.H., Uruk, Mesopotamia)

			1.			E													
						2.	P												
			3.				O												
		4.					C												
					5.		A												
						6.	P												
				7.			I												
					8.		E												
						9.	T												
			10.				R												
	11.						E												
					12.		I												
						13.	M												
						14.	E												
			15.				T												
				16.			A												
				17.			L												
		18.					E												
	19.						L												
				20.			O												
					21.		R												

Completați aritmogriful alăturat.

1. O mie de ani.
2. Strămoșii omului.
3. Mărturie (2 cuvinte).
4. Cultura plantelor.
5. Loc sfânt.
6. Locuință primitivă.
7. Prietenul omului.
8. Împletit, tors, țesut și alte
9. Schimb.
10. Metal.
11. Afirmă: *omul se trage din maimuță* (2 cuvinte).
12. Același strămoș!
13. Pentru negoț.
14. Sută.
15. Invocarea zeilor!
16. Formă de organizare și conducere.
17. Credință.
18. Face diferența între preistorie și istorie.
19. Ajută istoria.
20. Amestec de alte metale.
21. Grup.

I. Construiți propoziții cu termenii următori: *cronologie, izvor istoric, Epoca Pietrei, religie, agricultură.*

.....

II. Notați sub fiecare desen denumirea fiecărei etape de evoluție a rasei umane. Colorați desenele.

.....

III. Înscrieți pe axa cronologică de mai jos următoarele date istorice:

1000 î.H., 450, 101 î.H., 1989, 2014.

Precizați secolul, mileniul și era pentru fiecare dintre acestea.

1000 î.H.
 450
 101 î.H.
 1989
 2014

IV. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect.

1. Ginta este un grup de oameni care:
 - a) au un strămoș comun;
 - b) locuiesc pe același teritoriu;
 - c) se unesc pentru a vâna.
2. În paleolitic, uneltele erau confecționate din:
 - a) piatră șlefuită;
 - b) piatră cioplită;
 - c) metale.
3. Picturile rupestre sunt realizate pe:
 - a) metal;
 - b) sticlă;
 - c) pereții peșterilor.
4. Sedentarizarea omului este legată de:
 - a) apariția credinței în forțe supranaturale;
 - b) apariția primelor așezări;
 - c) apariția meșteșugurilor.
5. Primul animal domesticit de om a fost:
 - a) calul;
 - b) pisica;
 - c) câinele.

V. Completați spațiile libere cu informațiile corecte.

1. Producând cele necesare traiului, oamenii au trecut de la viața nomadă la viața
2. Uneltele din piatră șlefuită sunt izvoare istorice
3. Informațiile istorice despre conducători aparțin vieții
4. Desprinderea definitivă a omului din rândul animalelor este realizată de *Homo*
5. *Teoria evoluționistă* aparține lui